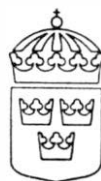

Motion till riksdagen

1986/87: Jo138

Karl Erik Olsson m. fl. (c)

Forskning (prop. 1986/87: 80)

Mot.
1986/87
Jo138-142

Bakgrund

Bristen på grundläggande kunskaper inom flera områden utgör i dag ett avgörande hinder för att kunna åtgärda flera miljöproblem. Samtidigt finns en mängd kunskap från forskningen som inte tas till vara för att i tid se och inse miljöproblemens vidd. Den nuvarande miljövårdsforskningen är i övervägande grad inriktad på att identifiera och följa olika utsläpp i miljön samt hur dessa föreningar omvandlas och ger upphov till akuta eller kroniska effekter i miljön eller på människor. Där studeras och övervägs i första hand åtgärder för att bestämma enskilda förenings effekter och sätta gränsvärden för utsläpp.

Miljövårdsarbetet inriktas i dag på att begränsa skadeverkningar av användning av existerande teknik. Mera sällan förekommer att man försöker finna långsiktigt möjliga utvecklingstrender och klarlägger de valmöjligheter som står till buds. Genom att på ett tidigt stadium identifiera olika tänkbara utvecklingar kan man nå betydligt längre. Detta erbjuder också en grund för överväganden om styrmedel.

Tvärvetenskaplig forskning

Framtids-, strategi- och perspektivstudier erbjuder möjligheter att förbättra beslutsunderlag för långsiktig planering inom myndigheter med ansvar inom naturresurs- och miljöområdet. Sådana studier bedrivs i dag vid Sekretariatet för framtidsstudier. Starka skäl talar för att sådana studier också bör bedrivas vid universiteten. Vi anser att universitets- och högskoleorganisationen i framtiden skall vara bas för svensk forskning och att detta ansvar också skall gälla för framtidsforskningen.

Kompetensen inom naturresurs och miljö bör byggas upp vid universitet och högskolor. Vissa tvärvetenskapliga centra bör kunna utgöra en viktig organisatorisk bas för kompetensuppbyggnad. Integrerade projekt är en annan möjlighet. Speciellt gäller detta framtids-policy och strategi-studier. Vi anser inte att propositionen innehåller en samlad syn för forskning och utbildning inom naturresursområdet. Vi anser därför att UHÄ bör ges i uppdrag att genomföra en sådan översyn.

Vi har i annat sammanhang föreslagit att en särskild forskningsnämnd inrättas för energi- och miljöforskning.

Centerpartiet har tidigare i motioner påpekat behovet av att vetenskapsmän får en större roll i det internationella miljöarbetet. Det gäller bl. a. att få en bättre forskarrepresentation i statliga delegationer vid internationella konferenser. Ett föredöme kan här vara den internationella försurningskonferens som hölls i Stockholm 1982 där politikerkonferensen föregicks av en expertkonferens. På detta sätt fick ansvariga politiker del av senaste forskarrön på området innan de samlades för politiska beslut.

Forskare måste finna vägar och plattformar från vilka man snabbare kan nå beslutsfattare och vice versa. Det är i dag inte ovanligt att det tar 20 år mellan forskarens upptäckt och politisk handling. Under denna tid hinner många miljöskador inträffa. Populärvetenskapliga arbeten är inte meriterande i den vetenskapliga världen. Detsamma har länge gällt tvärvetenskap. För att främja denna typ av extern kontaktverksamhet är det angeläget att ge medverkan i forskningsinformation ett bättre meritvärde vid tjänstetillsättningar. Vi anser att UHÄ bör återkomma med förslag om hur kanalerna kan förbättras mellan forskare och beslutsfattare.

Det kemiska klimatet

Genom noggranna mätningar har man kunnat visa en stadig ökning av koldioxidhalten på jorden. Denna ökning är lika tydlig i Antarktis som i Centraleuropa och hänger liksom försurningen framför allt samman med utsläppen från förbränningen av fossila bränslen. Den nuvarande ökningstrenden av koldioxidhalten leder till en mycket stor temperaturökning om ett hundratal år. De följder för jord- och skogsbruk och därmed den säkerhetspolitiska situationen en sådan klimatförändring skulle kunna få, gör att vi i hela världen måste ifrågasätta en användning av fossila bränslen. Global ökning finns också av freoner, metan, dikväveoxid, kolmonoxid och ozon. Den sammanlagda klimateffekten av ökningen av dessa gaser är jämförbar med effekten av koldioxidökningen ensam. Den totala effekten är svår att överblicka. Det handlar både om klimateffekter inkl. påverkan på UV-strålningen och om direkta miljöskador.

Det är synnerligen angeläget att Sverige aktivt deltar i den internationella forskningsverksamheten kring dessa problem. Vi saknar i propositionen en prioritering av dessa frågor, som ytterst handlar om våra möjligheter att överleva.

Miljö-EUREKA

Forskningen måste bättre klarlägga de olika konsekvenserna av det som vi har kallat smärtgränsen för olika ämnen och föreningar. För detta krävs ett utvecklande av den internationella samordningen.

Det har nyligen slutits ett samarbetsavtal mellan europeiska stater om tekniskt och vetenskapligt utvecklingsarbete. För att främja ett europeiskt samarbete på miljöområdet och för att utveckla och stimulera åtgärder som minskar luftföroreningarna bör ett Miljö-EUREKA bildas. Ett

sådant Miljö-EUREKA bör också samordna forskningsinsatserna på området och samordna de miljöövervakningsprogram som finns och som behöver vidareutvecklas.

Mot. 1986/87
Jo138

Kunskapen är otillräcklig framför allt när det gäller kväve och olika föreningar. Kunskapsnivån ligger i dag 10–15 år efter vad vi vet om svavel och svaveldioxid.

Vi måste försöka få fram en helhetsbild av de gränsöverskridande luftföroreningarna och deras skadliga effekter. För detta krävs effektiva mät- och analysystem som kan kartlägga luftströmmar, spridningsformer och omvandlingseffekter.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att kartlägga de processer som leder till ozonbildning och andra fotokemiska reaktioner som leder till svåra skadeverkningar på skog och annan växtlighet. Det är viktigt att klarlägga effekterna på människors hälsa, liksom mark- och grundvatten.

Arbetet med att utveckla miljövänliga energi- och industriprocesser och en effektiv reningsteknik måste ges hög prioritet.

Informationsinsatserna är av stor betydelse och ett Miljö-EUREKA skulle på effektivt sätt kunna sprida information om åtgärder, teknik och forskning inom luftföroreningsområdet. Samarbetet inom Miljö-EUREKA skall vara öppet för alla länder i Europa.

Antarktis

Trots omfattande forskningsinsatser under snart 100 år är kunskaperna om den antarktiska miljön och dess ekosystem helt otillräckliga.

Antarktis kan med fog sägas vara det enda större område på jorden som ännu inte utsatts för mänskliga ingrepp i någon större omfattning. Områdets betydelse som referensområde för forskningen är därför ovärderlig och kan förväntas öka efter hand som övriga delar av jorden utsätts för ett alltmer ökande tryck från en växande befolkning.

Antarktis spelar en avgörande roll i jordens ekologiska system, bl. a. genom den betydelse som Antarktis har för det globala klimatet och cirkulationen i oceanerna. Förändringar på och kring Antarktis kan därmed komma att påverka förhållandena även på mycket långa avstånd från Antarktis.

Antarktis miljö är mycket känslig. Jordarna är tunna och enkelt uppbyggda, vegetationen mycket sparsam och de få sjöar som finns är känsliga för påverkan och återhämtar sig endast långsamt från mänskliga ingrepp.

Genom de förhandlingar som pågått under flera år om ett avtal om mineralutvinning på Antarktis eller på havsbottenarna utanför kontinenten, har frågan om ett totalskydd av området mot sådan exploatering blivit högaktuell. En sådan utvinning skulle innebära allvarliga störningar, dels från den normala driften, dels stora risker för utsläpp genom olyckor t. ex. med stora tankbåtar i svåra isförhållanden eller genom en utblåsning från en oljekälla på havsbotten.

Regeringen anför i propositionen att ett av de prioriterade områdena är polarforskningen och anför med en nästan kolonial attityd att "regeringen

har tagit initiativ till en mer samordnad bevakning av de svenska polarintressena i både Arktis och Antarktis".

Den svenska regeringen avser att delta i exploateringen av Antarktis resurser och avsätta forskningsresurser för detta. Vi anser att Sverige i stället bör ta initiativ genom UNEP, FN:s miljöorgan, för att få Antarktis förklarad som internationell nationalpark, öppen för alla länder för fredlig samverkan och fri forskning. Vi anser att bidraget till polarforskning kan begränsas till 10 milj. kr.

Program för övervakning av miljö kvalitet (PMK)

1977 beslutade den dåvarande trepartiregeringen att påbörja ett program för övervakning av miljö kvalitet. PMK:s uppgift är att övervaka långsiktiga och storskaliga förändringar i miljön och därmed visa på effekter och problem som kräver insatser och motåtgärder av skilda slag. PMK hade också till uppgift att initiera forskningsinsatser i miljöfrågor.

En stor del av kartläggningen av Östersjöns miljöproblem har utförts inom ramen för PMK:s arbete. Programmet har fått internationellt erkännande.

Mot den bakgrunden är det viktigt att slå vakt om PMK:s fortsatta arbete. Regeringen framlägger inget förslag om PMK:s fortsatta verksamhet. Vi anser att det är angeläget att PMK inom ramen för sitt uppdrag vidgar sitt arbetsfält att också omfatta Västerhavet och Nordsjön. PMK:s arbete i detta avseende hör syfta till ett material som kan ligga till grund för ett nordiskt åtgärdsprogram till skydd för havsmiljön i Nordsjön.

PMK är en omistlig del i ett arbete för att förbättra havsmiljön. Vi anser också att en samordning av forskningen tvärvetenskapligt bör initieras.

Återvinningsforskning

Avfall kan undvikas genom en ökad styrning av de produktionsprocesser och de konsumtionsmönster som utgör själva källan till problemen. Tyngdpunkten för fortsatt forskning och utveckling inom avfallsområdet bör därför förskjutas från traditionell filter- och återvinningsteknik mot förebyggande lösningar i produktionsledet.

Det innebär en inriktning mot teknik som i produktionsledet använder färre resurser samt frambringa avfall och föroreningar i ett mindre omfång, eller mindre miljöfarlig karaktär, än hittills använd teknik.

Sverige har varit ett föregångsland beträffande miljövärd, avfallshantering och återvinning. En förutsättning för ett fortsatt framåtskridande i dessa avseenden är en ökad forskning och utveckling av "renare" teknologi. Vi anser därför att det behöver tas fram ett samlat forskningsprogram för resurseffektivisering och avfallshantering.

Resurserna till dessa områden är helt otillräckliga. Ett sådant bidrag utgick så sent som för ett år sedan men utvecklades av regeringen. Ansvaret överfördes från naturvårdsverket till STU, men resurserna drogs in. Vi föreslår att ansvaret återförs till naturvårdsverket och biträder regeringens förslag om finansiering via bränslefonden.

Det är förenat med stora svårigheter att bedöma långsiktiga effekter av ett kemiskt ämne eller en produkt. Den vetenskapsgren, toxicologin, som sysslar med kemiska ämnens giftverkan är emellertid på frammarsch i hela den industrialiserade världen. Problemet ligger dock i att den kemiska revolutionen har ett betydande försprång.

Forskningen inriktas i dag främst på att i förväg söka bedöma nya kemiska ämnens hälsoeffekter. De nya ämnen som i dag lämnar forskningslaboratorier för kommersiell användning är mycket bättre analyserade och riskbedömda än "gamla" ämnen och produkter. Det betyder i sin tur att det är bland de gamla kemikalier, som redan är i bruk, som risken är störst att skador skall uppstå.

När det gäller akuta skador och förgiftningar finns en betydande kunskap. Här är skadorna ofta tydliga och sambanden ofta relativt uppenbara. Det allt överskuggande och svåra problemet är att kunna upptäcka långsiktiga hälsoeffekter. Här är kunskapen mindre och sambanden ofta mycket osäkra. I vårt land räknar man med att vi har uppgifter om hälsofarligheter hos mindre än 20% av de kemiska ämnen som används.

Kemikaliefrågorna kommer att få ökad betydelse i den framtida miljödebatten. Vi behöver kemikalier, men säkerhet och trygghet måste vägleda alla insatser på detta område.

Regeringen föreslår i propositionen en förstärkning av grundforskningen med 6 milj. kr. För att bygga upp en kompetens krävs betydligt ökade resurser. Centerpartiet anser att en ansvarsförsäkring för kemikalier avsevärt skulle förstärka också resurser till kunskapsuppbyggande på toxicologiområdet. Vi har i andra sammanhang framlagt förslag om detta.

Regeringen berör också behovet av analyskapacitet för miljögifter som dioxiner. Det är av avgörande betydelse att miljökonsekvenserna klarläggs innan nya produkter eller produktionsprocesser som kan påverka miljön tas i anspråk. Utvecklingen går snabbt för processer som riskerar att bidra till spridning av bl. a. det miljöfarliga dioxinet. Vi anser att mycket talar för att det nya laboratoriet förläggs till Umeå där kompetens finns inom Umeå universitet, FOA 4 och arbetsmiljöstyrelsens arbetsmedicinska avdelning.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en översyn av forskning och utbildning inom naturresursområdet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om kontakter mellan beslutsfattare och forskare,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningsinriktningen om luftföroreningar,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inrättande av Miljö-EUREKA,
5. att riksdagen anslår 10 milj. kr. till polarforskning.

6. att riksdagen uttalar sig för att polarforskningen ges den inriktning som anges i motionen.
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av PMK:s fortsatta verksamhet.
8. att riksdagen beslutar att överföra ansvaret för teknikutveckling inom miljöområdet från STU till statens naturvårdsverk.
9. att riksdagen beslutar att den utökade dioxinforskningen förläggS till Umeå.

Mot. 1986/87
Jo138

Stockholm den 11 mars 1987

Karl-Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Kjell A. Mattsson (c)

Birgitta Hambraeus (c)

Bertil Jonasson (c)

Kerstin Göthberg (c)

Karl-Anders Petersson (c)

Rune Thorén (c)

Ivar Franzén (c)

Agne Hansson (c)